

В статті також охарактеризовані період впровадження 12-річної системи освіти, яка супроводжувалась реструктурою системи освіти, зміною навчальних програм, випуском нових підручників. Але, як показало час, ця система не знайшла свого виправдання. І як наслідок – знову зміни в освіті. Велику увагу автор приділяє впровадженню 12-бальної системи оцінювання знань, умінь і навичок учнів. Це знову привело до потреби змінити програми, критерії оцінювання. Проаналізувавши розвиток школьного фізичного виховання, автор робить висновки, що потрібно продовжити пошук принципово нового в теорії і практиці освіти, експериментувати з навчальними програмами по фізиці, що дозволить перейти на більш високий рівень в освіті.

Ключові слова: природно-математична освіта, школьне фізичне виховання, загальноосвітня школа, профільне навчання, навчальна програма, посібник.

Summary

Serhii Stokratnyi

Development of School Physic Education in Ukraine in 1990-s – Beginning of the XXI Century

Main periods of development of school physic education have been considered in the article. As natural-mathematic education, in particular, physics is the important component in personality's development, it incited the author to choose this topic. School physic education during the mentioned period underwent considerable changes. That is why, having analyzed the development of school physic education, we can compare different stages of development and make some conclusions. The author characterized main changes, which school physic education underwent during the mentioned period of time. The source base on the topic has been analyzed. The researches showed that at the beginning of 1990-s school physic education had been on an adequate level. Such conclusions can be made on the bases of low level of pupils' knowledge, obsolete textbooks, absence of physical devices, which made impossible any laboratory works. These problems demanded changes of not only school physics, but of the whole system of secondary school education.

The article also characterizes the period of introduction of 12-year system of education, which was accompanied by the reconstruction of the system of education, change of curricula, publishing of new textbooks. But, as the time showed, this system didn't work properly. As a result, changes in education took place again. The author pays much attention to introduction of 12-grade system of knowledge, skills and abilities evaluation. It led to the necessity of changes in the programs and evaluation criteria. Having analyzed the development of school physic education, the author makes conclusions that it is necessary to continue search of essentially new in the theory and practice of studies, to experiment with the curricula on physics which can allow passing to the higher level in education.

Key words: natural-mathematical education, school physical education, general educational school, profile education, curriculum, manual.

Дата надходження статті: «11» лютого 2014 р.

УДК 782.1.03/071.4:929–051 Мирович С. (470+571)(045)

СВІТЛАНА ЦАРУК,
викладач
(м.Хмельницький)

Трансформація засад школи співу О.Мишуги у творчу та педагогічну діяльність його учнів (С.Мирович)

У статті висвітлено основні етапи творчого шляху видатної співачки, вокального педагога Софії Михайлівни Мирович в тісному зв'язку з життєвими принципами і переконаннями її учителя Олександра Мишуги. Зі спогадів самої С.Мирович, її учнів та віднайдених нами архівних матеріалів здійснено спробу дослідити вплив, який здійснив О.Мишуга як особистість, як митець, як співак, як автор системи постановки голосу на становлення і формування Софії Мирович – співачки та педагога.

У статті наведено докази успішної діяльності Софії Мирович – володарки колоратурного сопрано, яка впродовж життя співала на найкращих театральних сценах країни та мала значні успіхи у справі виховання молодих співачок.

Віднайдено методичні поради професора Софії Мирович, опубліковані в одному із наукових видань Ленінградської державної консерваторії ім.М.Римського-Корсакова 1940 р., здійснено їх аналіз з позиції врахування педагогом основних положень системи навчання співу О.Мишуги. Таким чином, документально підтверджено вагомість внеску учениці українського професора Олександра Пилиповича Мишуги у розвиток російського вокального мистецтва.

Ключові слова: Софія Мирович, оперна та концертна співачка, виконавська діяльність, творче життя, вокальне мистецтво, педагогічна діяльність, Олександр Мишуга, педагог, вокальна система О.Мишуги.

Постановка проблеми у загальному вигляді... Видатний український вокальний педагог Олександр Пилипович Мишуга за своє життя виховав велику кількість видатних співаків, вокальних педагогів. Педагогічній діяльності він присвятив більше двадцяти років життя. У працях мистецтвознавців згадується понад 50 прізвищ оперних співаків – учнів Олександра Пилиповича у Києві, Варшаві, Мілані, Фрайбурзі, Римі, Стокгольмі тощо. Найбільш відомі: Я.Королевич-Вайдова, З.Забелло-Мазуркевич, Г.Леска-Арндт, Я.Тіссерант-Паржинська, Є.Штрассерн, В.Рашковська, В.Долинська, І.Сологуб-Бокконі, І.Строковська-Фариашевська, С.Колодій-Андрієвська, М.Висоцька, М.Гребінецька, О.Любич-Парахоняк, С.Мирович, М.Донець-Тессейр, М.Микиша.

Учні професора Олександра Мишуги вчилися у нього не лише співу. Його вважали найкращим, на вчинки його рівнялись, погляди розділяли, манеру поведінки визнавали зразковою, проявляючи величезну повагу до особистості високоосвіченого учителя, своїх учнів навчали любити мистецтво співу так, як любив його він – Олександр Мишуга.

Серед учнів маестро Мишуги, окрім Софії Мирович, багато знаних вокальних педагогів, які вдало поєднували педагогічну і артистичну кар'єру: Марія Донець-Тессейр, Михайло Микиша, Яніна Тіссерант-Паржинська, Ірена Строковська-Фариашевська.

Аналіз досліджень і публікацій... Про творче життя та педагогічну працю Софії Мирович знаходимо лише коротенькі інформаційні повідомлення у довідковій літературі. І хоча видатні митці у різних царинах мистецтва, сучасники С.Мирович, з великою повагою та захопленням відгукувались про видатну співачку, окремої праці, присвяченої її життєвим та творчим досягненням, немає.

Формулювання цілей статті... Метою статті вважаємо висвітлення проблеми впливу професора Олександра Мишуги на становлення творчої особистості співачки та вокального педагога Софії Мирович.

Виклад основного матеріалу... Відома російська оперна та концертна співачка, авторитетний вокальний педагог, професор, Заслужений діяч мистецтв Росії Софія Михайлівна Мирович (1887 (у деяких джерелах 1889) – 1976 рр.) – одна із найяскравіших представниць школи видатного українського співака та педагога Олександра Пилиповича Мишуги.

У книзі «Олександр Мишуга – король тенорів» (авт.-упор. М.Головащенко) розміщено спогади талановитої учениці професора із поетичною назвою «Людина великого серця». Захоплення його людськими якостями читаємо у наступних рядках: «Олександр Мишуга був для нас взірцем ідеальної людини». Щира батьківська любов маестро до своїх учнів була взаємною. С.Мирович розповідала: «... найбільше любила його молодь, бо бачила в ньому справжнього друга, кришталево чисту душу, велику посвяту, з якою віддавався праці для молодого покоління» [4, с.164].

Навчання у класі професора С.Мирович розпочала в Музично-драматичній школі Миколи Лисенка 1905 р., пізніше, 1907 р., слідом за маестро виїхала до Варшави, одразу звернувшись до нього по допомогу. «Він зустрів мене, як батько рідну доньку. Потім постарався, щоб прийняли мене в консерваторію, допоміг одержати стипендію, що було зовсім нелегко», – згадувала співачка [4, с.163].

Розповідаючи про скрутні матеріальні умови, в яких приходилось жити у Варшаві, Софія Михайлівна зазначає, що Олександр Пилипович не залишався осторонь проблем, якими жили його учні. Особливо вражає те, що його допомога часто вимірювалася не лише грошовими одиницями. Наведемо лише один епізод з життя С. Мирович, який доводить, що Мишуга був «рідним батьком» для своїх учнів: «Під Новий рік він вислав мені поштою без зворотної адреси відрізи на плаття і плащ», – далі підкреслюється, що «так було з багатьма студентами» [4, с.165].

Історій про його «благородне серце» безліч. Софія Мирович розповідала, як, допомагаючи нужденним, професор «робив це делікатно, щоб людина навіть не знала, хто подав їй допомогу» [4, с.164]. Така поведінка була характерною для Мишуги. Жертвуючи значні суми на благодійність, він не афішував цього. До прикладу, у листах до Варвари Літинської – щирого друга і помічника у меценатських справах співака – окрім рекомендацій щодо використання коштів, висловлюється категорична заборона: «але в газетах не оголошуйте, бо тут не ходять про мене, а про людську біду...» [8, с.437].

Присвятивши своє життя мистецтву, О.Мишуга завжди пам'ятав про кожного із своїх учнів, опікувався його проблемами, підтримував морально та надавав матеріальну допомогу. Багато хто з його учнів навчався безкоштовно, часто отримуючи стипендію від професора.

Олександр Пилипович, будучи високоосвіченою людиною, мав глибоке переконання, що володіти вокальною технікою, навіть і досконало, недостатньо, щоби бути справжнім співаком. Професор наголошував на необхідності всебічного розвитку своїх учнів. Софія Мирович пригадує висловлювання великого учителя: «який би не був чудовий голос у співака, але якщо артист не матиме глибокої загальної освіти, він ніколи не зможе піднятися на вершину мистецтва» [4, с.164]. Їй вдалося піднятися на цю «вершину», вдалося її підкорити.

Активну виконавську діяльність було розпочато ще у Варшаві під час навчання у консерваторії. С.Мирович співала на кращих оперних сценах. За своє творче життя зіграла велику кількість ролей в оперних спектаклях: Антоніда («Життя за царя» М.Глінки), Людмила («Руслан і Людмила М.Глінки»), Марфа («Царева наречена» М.Римського-Корсакова), Панночка-Русалка («Майська ніч» М.Римського-Корсакова), Снігуронька («Снігуронька» М.Римського-Корсакова), Тамара («Демон» А.Рубінштейна), Маргарита («Фауст» Ш.Гуно), Віолетта («Травіата» Дж.Верді) та інші. Була чудовою виконавицею романсів М.Глінки, С.Рахманінова, Ф.Шуберта, Р.Шумана. Багато співала з камерними і симфонічними оркестрами в Києві, Варшаві, Москві, Петербурзі та інших містах.

Початок педагогічної діяльності Софії Мирович припадає на роки навчання в Олександра Мишуги спочатку у Музично-драматичній школі Миколи Лисенка у Києві, пізніше – у Варшавській консерваторії (1905–1911 рр.), де вона «була його помічницею з викладання співу за його методикою» [2, арк.39]. Пізніше, 1914 р., вона викладала спів у Москві, з 1918 р. – у Петрограді.

Олександр Пилипович Мишуга готував своїх учнів як до виконавської, так і до педагогічної діяльності. Його далекоглядність і життєва мудрість зіграли вагомую роль у долях багатьох прославлених співаків. Завершивши кар'єру оперних та концертних виконавців, а іноді і продовжуючи виступати на сцені, вони зуміли проявити себе як талановиті педагоги, такі, що володіють виконавським досвідом та мають ґрунтовну теоретичну підготовку для виховання майбутніх співаків.

Працювали учні Олександра Мишуги – вокальні педагоги – у різних куточках світу: Михайло Микиша та Марія Донець-Тессейр – в Україні, Софія Мирович, Ванда Рашковська – у Росії, Яніна Тіссерант-Паржинська, Ірена Строковська-Фариашевська – у Польщі та ін.

На посаду викладача сольного співу Ленінградської державної консерваторії ім.М.Римського-Корсакова Софію Мирович 1923 р. запросив Олександр Глазунов. Сама вона пояснювала це визнанням «тих якостей співачки і педагога, якими повністю зобов'язана О.Мишугі» [4, с.165].

У консерваторії Софію Михайлівну високо цінували як фахівця. Серед документів її особової справи зустрічаємо такі, які містять рядки на зразок: «Правління Ленінградської державної консерваторії... цінує Вашу педагогічну діяльність в консерваторії як вокалістки – представника школи О.Мишуги», «за високі академічні показники класів та активну громадську роботу преміювати професора Мирович С.М. путівкою та 150 р.», «постановити... персональну надбавку до окладу професору Мирович в розмірі 150 р.», «дуже цінний методист, спеціаліст високої кваліфікації», за підготовку лауреатів на конкурсах 1937 р. професор отримала премію у розмірі 800 рублів [2, арк.41–47].

Звання професора було присвоєно Софії Мирович 1932 р., а 1936 р. її призначено на посаду завідувачою кафедрою вокального факультету Ленінградської консерваторії, 1938 року отримала звання Заслуженого діяча мистецтв Російської Федерації.

Софія Михайлівна виховувала співаків, чітко дотримуючись настанов свого великого учителя. З архівних документів, зокрема, з особової справи, стає зрозумілим, що час від часу вона була змушена відстоювати свої переконання щодо розвитку вокальних здібностей майбутніх співаків. Та успіхи учнів класу професора говорили самі за себе, не залишаючи сумнівів у ефективності застосування системи постановки голосу знаменитого О.Мишуги.

Серед учнів професора С.Мирович: Народна артистка Російської Федерації О.Кашеварова, Народний артист Російської Федерації І.Яшугін-Досіфей, соліст Ленінградського державного академічного театру опери і балету М.Крутяков, Заслужена артистка Узбецької Республіки С.Акімова, лауреати чисельних вокальних конкурсів, солісти оперних театрів Саратова, Ленінграда, Алма-Ати та ін.

Багато хто з учнів продовжив справу Мишуги-Мирович, присвятивши себе педагогічній діяльності. У тих небагатьох рукописних документах, які зберігаються у фондах консерваторії, Софія Мирович називає імена своїх асистентів, котрі пізніше працювали викладачами постановки голосу за її системою. Серед них, зокрема, С.Акімова, Т.Шевельова, А.Григор'єва, П.Єфімов, О.Кашеварова.

Свою історію підкорення вершин вокальної майстерності розповідала у «Спогадах співачки» («Воспоминания певицы») Софія Акімова. Солістка Петербурзької опери, вокальний педагог, описувала враження, які справив на неї спів Софії Мирович в одному із концертів: «Голос, який мене безкінечно зачарував тембровою однорідністю на протязі всього діапазону, «вологістю» і пластичністю звуку, м'якістю модуляцій та вільним володінням інтонації. Лірико-колоратурне сопрано цієї жінки скоріше нагадувало чарівний інструмент» [1].

Софія Акімова 1924 р. залишила сцену та викладацьку практику з тим, щоби досягнути усі тонкощі постановки голосу за системою Софії Мирович. Впродовж п'яти років щоденно відвідувала уроки з постановки голосу, оволодіваючи новою для неї манерою співу, чітко дотримуючись

настанов викладача. «Ця робота нагадувала хорошого годинникаря, котрий, розібравши зіпсований механізм, заново збирає його і налагоджує правильний хід», – згадувала Софія Володимирівна.

Така наполегливість принесла очікуваний результат. Співачка розповідає, як після першого її виступу у партії Марини Мнішек (М.Мусоргський «Борис Годунов»), диригент спектаклю В.Драшніков висловив здивування та захоплення її голосом, що зазвучав по-новому, ніби, за його словами, у неї було «нове горло» [1].

Згодом Софія Володимирівна Акімова повернулася до консерваторії та працювала спочатку асистентом у класі професора С.Мирович, пізніше – викладачем. 1939 року отримала звання професора, деякий час була деканом та завідуючою вокальною кафедрою, 1944 року стала Заслуженою артисткою Узбецької республіки, а з 1953 року працювала викладачем співу Музичного училища при Ленінградській консерваторії.

Про особливості роботи С.Мирович з голосовим апаратом співака, читаємо у С.Акімової наступні рядки: «Слід було навчитись «чути», «бачити» та «відчувати» якісні зміни в тембрі голосу! Тут, виявляється, була залежність між диханням, що переходить у свободу звучання, а культура вокального мовлення особливим чином резонувала в порожнинах голосового апарату, тембр та діапазон голосу за допомогою цього методу виявляв невідомий характер та тип голосу, що дрімав у діафрагмі» [1].

У своїй статті «Що являється головним у роботі над вокалом» Софія Мирович виділяє саме ці принципи вокального виховання, вважаючи їх основними: «зародження співацького тону, дихання та виховання вокального вуха». Спробуємо здійснити аналіз статті з огляду на основні положення системи виховання співаків Олександра Мишуги.

В основі методики О.Мишуги покладено твердження: «Спів – це подовжена мова». Враховуючи те, що «тільки на голосних можна утримати повне звучання голосу» [3, с.289], багато уваги професор приділяв виробленню правильного вокального тону. Тривалий час працював зі співаками-початківцями, не дозволяючи їм приступати до розучування вокальних творів, поки якість звуку, що видобувався, не задовольняла професора та не засвоювалась учнем.

С.Мирович вважала, що учневі «необхідно відчувати в собі, в своєму організмі весь процес формування співацького тону і передбачити хід і результат цього звукоутворення». Так само і О.Мишуга радив не покладатися на випадковість і «вчив, як треба відчувати і навіть бачити звук, щоб він цілком підкорявся співакові» [4, с.164]. У нього знаходимо більш докладніші пояснення того, що саме повинен відчувати майбутній співак, працюючи над звуком.

Насамперед, необхідно мати чітке уявлення про шлях, яким проходить повітряний струмінь до резонансового пункту, так званої «маски». Часто головною перешкодою є корінь язика, який «слід навчитися правильно укладати і якомога нижче опускати» [7, с.281]. Разом з тим, м'яке піднебіння і маленький язичок слід навчитися піднімати якомога вище. До резонансового пункту струмінь повітря подавати «по найвищій лінії, тобто від піднятого язичка по куполу піднебіння до резонансового пункту» [7, с.286].

Слід уникати також горлового звучання, пам'ятати про те, що кожен склад повинен бути «широко укладеним на зубах, ніби спертим на двох точках, головна з яких – це резонансовий пункт – верхні зуби і тверде піднебіння, а друга – це три фактори артикуляції: кінець язика, нижні зуби і губи, злиті ніби в одне ціле» [7, с.283].

Твердження про те, що співак повинен вміти уявляти собі якість звуку, який підготовлюється, та засоби досягнення правильного співацького тону, Софія Михайлівна уточнювала: «Рівновага між цими елементами породжує правильний звук».

Зародження правильного вокального тону, за переконанням С.Мирович, залежить від напрацювання «м'язової свободи всього організму і почуттям міри повітряного тиску – «підголосівковий тиск». У статті окремо не розглядається питання розвитку співацького дихання. Лише в контексті наслідків порушення вищезгаданої рівноваги, що спричиняє «скутість м'язів та в'яле, пасивне дихання». Професор О.Мишуга вважав, що процес співацького дихання має бути контрольованим. У «Десяти заповідях співака» він виклав основні правила роботи над голосом. Дві із десяти заповідей присвячено диханню. Найпоширеніші помилки, від яких він застерігає: «Не перебирай повітря!» та «Не напружуй живота!» [6].

Робота над вдосконаленням вокально-виконавських навичок не дасть бажаного результату без виховання у майбутніх співаків вокального слуху. На думку О.Мишуги, вокальний слух потрібно розвивати, на відміну від музичного слуху, який від природи має кожна людина. Розвиток вокального слуху, в свою чергу, сприяє створенню сприятливих умов «для формування співацького тону, що являє собою основу вокальної техніки» [5].

Софія Михайлівна вживає поняття «вокальне вухо». Пояснення термінів «вокального слуху» у Олександра Мишуги та «вокального вуха» у Софії Мирович тотожні. Обидва професори говорили про те, що вокальний слух (вухо) дозволяє не лише «відрізнити звук правильний з точки зору його

тембру, якості від неправильного» [7, с.286], але й дозволяє встановити «точно всі причини і шляхи утворення звука, ...весь комплекс м'язових відчуттів співака» [5].

Ще одним важливим чинником підготовки професійного співака С. Мирович називає роботу в класі постановки голосу по вирівнюванню регістрів, підкреслюючи, що «при правильному звукоутворенні... ніяких регістрів не повинно бути. Звук повинен витікати один з іншого непомітно і плавно, не відчуваючи необхідності змінювати положення» [5].

Про один із публічних виступів учнів професора О.Мишуги Музично-драматичної школи Миколи Лисенка у київській газеті «Рада» за 1907 рік було розміщено публікацію, в якій автор, відомий мистецтвознавець Вадим Щербаківський, передає свої враження від почутого: «Рівність у діапазоні і критість тону однакова у всіх голосів і на всіх регістрах ... Горішні ноти співаються так легко, що видаються далеко нижчими, не помітно ніякої напруги в горлі» [9, с.345].

Концерти класу професора завжди супроводжувались теоретичними поясненнями особливостей розвитку співацьких голосів за його системою. На початку своєї статті С.Мирович ділиться планами щодо проведення відкритих уроків на зразок тих, які проводив її учитель.

Як відомо, особливість проведення лекцій професора Олександра Мишуги полягала ще й в тому, що впродовж декількох годин у одній аудиторії працювали усі учні класу. Слухали один одного, виправляли помилки (як голосом, так і знаходячи теоретичне обґрунтування помилки та способу її вирішення), розвиваючи таким чином вокальний слух (вухо). Саме у такий спосіб навчала своїх студентів і професор Софія Михайлівна Мирович, яка була «єдиним представником у Консерваторії школи професора Мишуги» [2, арк.47].

З архівних документів відомо, що так само, як і О.Мишуга, вона багато працювала з майбутніми співаками додатково. Особиста справа Софії Мирович містить заяви та довідки щодо вирішення питання про надання дозволу на проведення уроків з постановки голосу вдома. Зокрема, вона пише: «Моя система, мій метод роботи вимагають значно більшої кількості годин для моїх студентів, ніж це встановлено учбовим планом, і тому мені, безумовно, необхідно дуже часто надавати їм додаткові години занять вдома, без чого я не мислю тієї якості роботи і тих результатів, яких я добиваюсь» [2, арк.33].

На жаль, ні Софією Мирович, ні Олександром Мишугою детально не описано методику постановки голосу, за якою вони працювали. Окрім відомого «Зошита» Олександра Мишуги, його «Десяти заповідей співака», спогадів та архівних документів, які можуть слугувати підставою для вивчення особливостей методики, до наших днів не дійшло інших, більш ґрунтовних, праць.

Тут слід згадати про видатного учня Олександра Мишуги – Михайла Микишу, професора Київської консерваторії, який написав та видав підручник «Практичні основи вокального мистецтва», узагальнивши та доповнивши основні положення методики О.Мишуги власними спостереженнями та науковими доробками.

На сьогодні невідомо, чи написано Софією Мирович підручник, чи хоча б методичні рекомендації щодо розвитку співацьких голосів. Хоча у вищезгаданій статті вона ділиться задумами щодо здійснення детального викладу матеріалу, написання «дуже великої книги». Власне, стаття «Що є головним в роботі над вокалом» та окремі документи з особової справи – єдине підтвердження дотримання С.Мирович принципів постановки голосу професора Мишуги.

Висновки... Отже, аналіз наукової статті, автором якої є професор Ленінградської консерваторії Софія Михайлівна Мирович, та архівних документів дають підстави стверджувати, що принципи вокальної педагогіки, дотримання яких вважав необхідним Олександр Мишуга у вихованні майбутніх співаків, знайшли своє відображення у її творчій та педагогічній діяльності. Завдяки плідній праці професора С.Мирович у Ленінградській державній консерваторії ім.М Римського-Корсакова (нині – Санкт-Петербурзькій), за вокальною системою видатного українського педагога О.Мишуги виховувалось не одне покоління оперних співаків.

Автор статті висловлює подяку працівникам архіву консерваторії за допомогу у пошуках матеріалів, без яких дослідження педагогічної діяльності професора О.Мишуги та його учениці – яскравого представника української вокальної школи професора С.Мирович – представляється нам неможливим в повній мірі.

Список використаних джерел і літератури:

1. Акімова С. Воспоминания певицы / С. Акімова. – Л., 1978. – С. 71–77.
2. Архів державної консерваторії ім. М. Римського-Корсакова, м. Санкт-Петербург, спр. № 149, арк. 1–60.
3. З науково-методичної доповіді Олександра Мишуги // Олександр Мишуга – король тенорів / [авт.-упоряд. М. Головащенко]. – К. : Музична Україна, 2004. – С. 289–291.
4. Мирович С. Людина великого серця / С. Мирович // Олександр Мишуга – король тенорів / [авт.-упоряд. М. Головащенко]. – К. : Музична Україна, 2004. – Там само. – С. 163–166.
5. Мирович С. Что является основным в работе над вокалом / София Мирович // Музыкальные кадры. – Л., 1940. – № 23. – С. 1.

6. Мишуга О. П. Десять «заповідей» співака // Центральний державний архів-музей літератури і мистецтв України (м.Київ). Ф. 122 (Особовий фонд Донець-Тессейр М. Е.). – 4 арк.
7. Нотатки з лекції і думки Олександра Мишуги про науку співу // Олександр Мишуга – король тенорів / [авт.-упоряд. М. Головащенко]. – К. : Музична Україна, 2004. – С. 280–288.
8. Олександр Мишуга – король тенорів / [авт.-упоряд. М. Головащенко]. – К. : Музична Україна, 2004. – 610 с.
9. Щербаківський В. Мої спогади про Мишугу / В. Щербаківський. – Там само. – С. 114–128.

Spysok vykorystanykh dzherel i literatury:

1. Akimova S. Vospominaniya pevicy. Leningrad, 1978, pp. 71–77.
2. Arkhiv derzhavnoi konservatirii im. M. Rymskoho-Korsakova, m. Sankt-Peterburh, spr. № 149, pp. 1–60.
3. Z naukovo-metodychnoi dopovidi Oleksandra Myshuhu. In: *Oleksandr Myshuha – korol tenoriv / avt.-uporiad. M. Holovashchenko*. Kyiv, Muzychna Ukraina, 2004, pp. 289–291.
4. Myrovych S. Liudyna velykogo sercia. Tam samo, pp. 163–166.
5. Mirovich S. Chto yavlyayetsya osnovny'm v rabote nad vokalom, *Muzykal'ny'e kadry*, Leningrad, 1940, № 23, p. 1.
6. Myshuha O. P. Desiat «zapovidei» spivaka, *Tsentralnyi Derzhavnyi Arkhiv – MLM Ukrayiny (m. Kyiv)*. F. 122 (Osobovyi fond Donets-Tesseyr M. E.), 4 p.
7. Notatky z lektsii i dumky Oleksandra Myshuhu pro nauku spivu. In: *Oleksandr Myshuha – korol tenoriv / avt.-uporiad. M. Holovashchenko*. Kyiv, Muzychna Ukraina, 2004, pp. 280–288.
8. Oleksandr Myshuha – korol tenoriv / avt.-uporiad. M. Holovashchenko. Kyiv, Muzychna Ukraina, 2004, 610 p.
9. Shcherbakivskiy V. Moi spohady pro Myshuhu. Tam samo, pp. 114–128.

Аннотация

Светлана Царук

Трансформация принципов школы пения А.Мишуги в творческую и педагогическую деятельность его учеников (С.Мирович)

В статье отражены основные этапы творческого пути выдающейся певицы, вокального педагога Софии Михайловны Мирович в тесной связи с жизненными принципами и убеждениями ее учителя Александра Мишуги. Из воспоминаний самой С.Мирович, ее учеников и найденных нами архивных материалов предпринята попытка исследовать влияние, которое совершил А.Мишуга как личность, как художник, как певец, как автор системы постановки голоса на становление и формирование Софии Мирович – певицы и педагога.

В статье приведены доказательства успешной деятельности Софии Мирович – обладательницы колоратурного сопрано, которая на протяжении жизни пела на лучших театральных сценах страны и имела значительные успехи в деле воспитания молодых певцов.

Найдены методические советы профессора Софии Мирович, опубликованные в одном из научных изданий Ленинградской государственной консерватории им.Н.Римского-Корсакова 1940 г., осуществлена их анализ с позиции учета педагогом основных положений системы обучения пению Александра Мишуги. Таким образом, документально подтверждено весомость вклада ученицы украинского профессора Александра Филипповича Мишуги в развитие российского вокального искусства.

Ключевые слова: *София Мирович, оперная и концертная певица, исполнительская деятельность, творческую жизнь, вокальное искусство, педагогическая деятельность, Александр Мишуга, педагог, вокальная система А.Мишуги.*

Summary

Svitlana Tsaruk

Transformation of O.Myshuga's Singing School's Principles into his Pupils' Creative and Pedagogical Activity (S.Myrovych)

The main stages of the creative way of the prominent singer, vocal pedagogue Sofiia Mykhailivna Myrovych in close connection with the life principles and views of her teacher Oleksandr Myshuga have been reflected in the article. From the reminiscences of S.Myrovych herself, her pupils and archive materials, which we found, there was an attempt to study the influence, done by Myshuga as a personality, as an artist, as a singer, as an author of the system of voice-training onto establishment and formation of Sofiia Myrovych – singer and pedagogue.

The article has the proofs of successful activity of Sofiia Myrovych – owner of coloratura soprano, who during many years was singing on the best theatrical stages of our country and who had great success in teaching young singers.

Methodological advices of professor Sofiia Myrovych have been found, They were published in one of the scientific issues of Leningrad N.Rimsky-Korsakov State conservatoire in 1940. Their analysis was done from the position of taking into account by the pedagogue the main regulations of the system of teaching singing of Oleksandr Myshuga. Thus, the importance of the contribution of the pupil of Ukrainian professor Oleksandr Pylypovych Myshuga into the development of Russian vocal art has been documentary confirmed.

Key Words: *Sofiia Myrovych, opera and concert singer, performing activity, creative life, vocal art, pedagogical activity, Oleksandr Myshuga, pedagogue, vocal system of O.Myshuga.*

Дата надходження статті: «05» березня 2014 р.